

Frigivelsen av tre amerikanske priseskip i Bergen 1779, og amerikanernes krav om erstatning

Historisk Tidsskrift, Bind 12. række, 1 (1963)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_12rk_0001-PDF/hto_12rk_0001_78447.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=78447>

pdf genereret den : 28/5-2008

Frigivelsen av tre amerikanske priseskip i Bergen 1779, og amerikanernes krav om erstatning

AF

HALKILD NILSEN

Ved trefningen natten mellom 18. og 19. april 1775 ved Lexington (i Massachusetts), der amerikanske militssoldater og kgl. engelske tropper for første gang støtte sammen, regner man at den amerikanske uavhengighetskamp tok sin begynnelse. Den engelske konge utstedte 23. august 1775 en proklamasjon som erklærte koloniene i Amerika for å være i opprørstilstand, og parlamentet forbød 22. desember s.å. engelske borgere hvert samkvem med opprørerne. Dermed var krigstilstanden offisielt erklært.

De europeiske stater som ikke var direkte implisert i det krigerske oppgjør mellom de amerikanske kolonier og moderlandet, kom da i en vanskelig situasjon; hvorledes skulle man stille seg til og betrakte den nye stat i Amerika, som ble proklamert som uavhengig 4. juli 1776. For Danmark-Norge som en betydningsfull sjømakt, ble dette spørsmål særlig aktuelt. – 27. september 1777 utstedte Departementet for de udenrigske Anliggender, hvis sjef var grev A. P. Bernstorff, – på den tid den ledende i den danske regjering – i kongens navn ordrer om hvorledes man skulle forholde seg overfor de amerikanske skip som viste seg i dansk-norske farvann under kongressens flagg, eller som møtte skip under Danebrog på havet. Forholdsordren gikk ut på

- 1) at handelen skulle fortsette med opprørerne som før, men det var absolutt forbudt å selge i kongens havner nogen prise av engelske skip som var tatt av amerikanerne og ført til en dansk eller norsk havn.
- 2) kongens undersåtter fikk forbud mot å føre ammunisjon til Amerika.
- 3) de amerikanske skip som var forsynt med lovlig kaperbrev (kongressens *Lettre de marque*) skulle ikke betraktes som pirater, ettersom England selv behandlet besetningen som almindelige krigsfanger. I tvilsomme tilfelle skulle saken forelegges Admiralitetsretten i København.
- 4) det var forbudt kongens undersåtter å ta »des patentés de course« av nogen av parterne; hvert skip som ble forfulgt av fienden, måtte få vern under dansk-norske festninger eller skipes kanoner på rikets territorium.
- 5) kongressens flagg skulle ikke godkjennes, man måtte hverken motta eller gi det salutt. – Disse ordrer som ble meddelt de kommanderende offiserer, skulle dog ikke være offentlig kjent.

Med hensyn til andre europeiske makters opptreden kan i denne sammenheng nevnes at Portugal hadde erklært kapere under kongressens flagg for å være pirater, og adgang til portugisiske havner var stengt for slike skip.

Frankrike, som 6. februar 1778 sluttet allianse med de nord-amerikanske fristater, varetok nu opprørernes tarv hos de neutrale makter, særlig var dette aktuelt når det dreiet seg om prisesaker. Den dansk-norske regjering handlet i slike saker diplomatisk: de amerikanske kapere og deres priser som ved innseiling i en havn førte fransk flagg, fikk tillatelse til å anløpe havnen. Denne løsning av vanskeligheten var gjort kjent for den franske minister i København, som godtok den og lovet å gi de amerikanske agenter i Paris meddelelse derom.

Våren og sommeren 1779 ble utrustet krigsskip på tokt til Vest-India for å beskytte dansk-norske fartøyer og undersåtter mot kapere, de skulle krysse der og konvoiere skip tilbake til hjemlandet. Skipssjefene fikk nøye instruksjoner om hvorledes man skulle forholde seg overfor kapere og fremmede krigsskip

som man møtte, så minst mulig ble overlatt til deres eget skjønn¹. Det er interessant å se Bernstorffs bemerkninger og tilføyelser til instruksen (datert 22/2 1779) angående behandlingen av de nord-amerikanske skip: Skipssjefen måtte gjøres kjent med at Hans Majestet ikke hadde anerkjent som uavhengige de amerikanske kolonier som var i krig med England, og at han ikke måtte foreta seg noget som kunne oppfattes som om Danmark godkjente deres flagg på samme måte som andre frie stater. Men da Hans Majestet imidlertid ikke var fiendlighetsinnrettet mot dem, måtte skipssjefen behandle de nord-amerikanske skip han møtte, som om han ikke la merke til dem sålenge de ikke forulempet ham eller de fartøyer som befant seg under hans konvoi. Men skipssjefen måtte heller ikke innrømme dem nogen rett og ikke tillate ringeste skritt som kunne gi til kjenne at amerikanerne ville visitere de konvoierte skip eller deres dokumenter. Disse bestemmelser ble godkjent av kongen (24/2 1779), og likelydende instruksjoner fikk de tre sjefer som med sine skip skulle krysse langs Norges kyster for å beskytte skipsfarten sommeren 1779. Det kan også være verd å nevne at den amerikanske kongress' instruksjon for republikkens kapere (av 2/5 1780) som en kaperkaptein la frem i retten i Christiansand i 1781, påla dem å vise en hellig aktelse for neutrale makters rettigheter og »polerede Nationers Brug og Skikke« samt ikke oppbringe eller plyndre noget fiendtlig skip som måtte være under beskyttelse av »neutrale Kyster, Nationer eller Printzer«. Instruksjonene gikk videre ut på at de amerikanske kapere skulle rette seg etter ordre fra den franske marineminister og U.S.A.'s befullmektigede sendemann i Frankrike. Hensikten med kapertoktet skulle være å skade Frankrikes og U.S.A.'s felles fiender.²

Saken ble snart aktuell: kst. stiftamtmand i Bergen Bager meldte (skr. 7/3 1779) til utenriksminister Bernstorff at et skip »Gouverneur Johnson« lastet med tobakk var i lekk tilstand kommet inn i Bergensleden og ville reparere. Etter sigende skulle

¹ Admiralitets og Commissariats Collegii Copiebog over kgl. Resolutioner og Ordres 1778/81, D.R.A.

² Over-Admiralitets-Retten, Sager 1778,84, D.R.A.

skipet være amerikansk, men senere viste det seg å være fransk, heter det i skrivelsen. Stiftamtmanden spurte nu hvorledes han skulle forholde seg og behandle slike suspekter skip. Bernstorffs svar gikk ut på (24/3 1779) at i tilfelle det var amerikansk, måtte det nok få lov å losse for å settes i sjødyktig stand i Bergen, men skipet måtte når det kom i sikte av festningen, stryke det amerikanske flagg som et flagg, der av Hans Majestet ennå ikke er erkjent.

Bernstorff så nok helst at samkvemmet med de amerikanske kolonier ble innskrenket mest mulig for derved å unngå konflikter. Direksjonen for »Det vest-indiske Compagnie« fikk således 22/10 1779 en ordre som lød slik¹: »Saalenge de nuværende Stridigheder mellem Storbritannien og sammes oprørske Colonier vedvarer, maa Compagniet afholde sig fra at beseile de Nord-amerikanske Havner«.

En langvarig konflikt mellom Danmark-Norge og de nord-amerikanske fristater inntraff som en følge av kaperkrigen i denne tid, og har sin interesse for kjennskapet til dobbeltmonarkiets utenrikske historie. Den fikk meget vidløftige utenrikspolitiske følger og stilte de ansvarshavende i Danmark-Norge overfor spørsmål av prinsipiell betydning i mellomfolkelig samkvem i krigstid, samtidig som rikene stod i et alvorlig dilemma under press fra to makter, som man gjerne ville holde seg til venns med.

12. og 13. september 1779 kom to engelske priser inn til Bergen med amerikansk prisemannskap ombord, det var »Union« av London, armeret med 22 kanoner og lastet med krigsammunisjon bestemt for Quebec, og »Betzy« av Liverpool med 20 kanoner og en last som bestod av provisjoner og annet kjøpmannsgods, bestemt for New York og Jamaica. Prisene var erobret av kaperfregatten »Alliance« av Boston, vepnet med 36 kanoner, skipet var forsynet med kaperbrev utstedt av den amerikanske kongress 14/3 1779, og ordren lød på å føre priseskipene til Bergen eller dersom det var mulig, til Dunkerque eller Ostende.

¹ Admiralitets og Commissariats Collegii Copiebog over kgl. Resolutioner, D.R.A.

»Alliance« stod under kommando av kaptein Peter Landais; kaperskipet selv kom ikke inn til Bergen, det hørte sammen med to andre fregatter til en amerikansk eskadre i nord-europeiske farvann, hvis sjef var kommandør John Paul Jones.

Den britiske konsul i Bergen John Wallace må etter kildene å dømme straks ha gitt melding om hendelsen til Storbritannias gesandt i København, Morton Eden¹ og bedt ham utvirke at skipene ble frigitt så de kunne fortsette reisen. Før Bernstorff hadde hørt om episoden i Bergen, vendte Eden seg til ham og overleverte en note, – de muntlige forestillinger han ledsaget noten med, skal ha vært ennu mere ettertrykkelig i ordlyd enn denne var. Det var ingen annen utvei enn å gi prisene fri, og i den skrivelse (2/10 1779) hvor Bernstorff meddeler den britiske gesandt at der var gitt myndighetene i Bergen ordre om å sette i verk regjeringens beslutning, heter det at denne tjenstvillighet (empressement) som var vist fra dansk side, ville tjene til bevis på Hans Majestets utvetydige tenkemåte og hans oppriktige ønske om å utvikle og befeste det vennskap som bestod mellom ham og den britiske majestet. 15. oktober innfant den britiske gesandt seg igjen hos utenriksministeren; – nu gjaldt det et tredje priseskip, brigantinen »The Charming Polly« av Shields (lastet med stenkull bestemt for Hamburg), som likeledes var oppbragt av »Alliance« og innbragt som prise til Bergen 23. september. Også dette skip måtte man gå med på å gi fri, ordre om dette ble utferdiget av regjeringen 30. oktober.

I skrivelse til den kst. stiftamtman i Bergen (2/10 1779) der Bernstorff gav ordre om frigivelse af de første skip, gjorde han oppmerksom på at kongen hadde gått med på dette etter den engelske gesandts forlangende, da opprørerne ikke var anerkjent som krigførende makt, og skipene følgelig ikke kunne ansees som lovlige priser. De måtte derfor uoppholdelig frigis

¹ Morton Eden var nylig utnevnt til gesandt i København, han sluttet seg til den Bernstorffske krets og var en daglig gjest i Bernstorffs hus. Dette gode forhold lettet på mange måter for den danske utenriksminister hans forhandlinger med England, jfr. Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Høegh Guldberg (1899), s. 190.

med sin last, og Bernstorff uttalte videre håp om at stiftamt-
mannen med klokskap og forsiktighet brakte denne ordre til
utførelse og sørget for at det vakte minst mulig oppsikt og oppstyr.

Begrunnelsen for frigivelsen av de priser amerikanerne hadde
oppbrakt, var helt korrekt folkerettslig sett. Den danske regje-
ring hadde ikke anerkjent de tidligere nordamerikanske koloniers
uavhengighet, og følgelig kunne de engelske skip ikke ansees
som lovlige priser, eller som det heter i Bernstorffs skrivelser,
30/10 1779 til Canselliet og Generalitets og Commissariats Colle-
giet: Hans Majestæt har funnet seg forbunden å gi skipene fri
på kongen av Englands reklamasjoner og ifølge traktaten med
Storbritannia¹, hvilken beslutning også er overensstemmende
med de prinsipper som en fullkommen neutralitet foreskriver,
og som Hans Majestæt fra begynnelsen av nærværende krig på
det nøyaktigste har iaktatt.

Et engelsk orlogsskip »Leith« var imidlertid kommet til
Bergen for å konvoiere de to første priseskip; – »The Charming
Polly« bestemte eierne seg for å selge her.

Det kan i denne sammenheng også nevnes en episode som
litt senere inntraff i Christiansand, og hvor Danmark-Norges
neutralitet likeledes ble satt på prøve. Også ved denne anledning
søkte Bernstorff oppriktig å hevde en upartisk handlemåte
overfor de krigførende. Fra kommandanten var det kommet
melding om at to amerikanske koffardiskip hadde søkt beskyttelse
under festningens kanoner da de ble forfulgt av engelske krigs-
skip. Bernstorffs svar (27/11 1779) gikk ut på at der var handlet
riktig ved å gi dem vern, og det heter videre: dersom det i frem-
tiden av fremmede armerte skip av hva nasjon de enn måtte
være, ble gjort minste voldsomme forsøk på å bemektige seg

¹ Den traktat som det siktes til, og som vi senere skal komme tilbake
til, er overenskomst mellom Danmark og Storbritannia av 13. febr. 1661,
avfattet på latin (Laursen: Danmark-Norges Traktater (1920), s. 403). Det
heter her (i oversettelse av Steen Bille i skr. til statsm. Krabbe Carisius
7/2 1838) »at der er gjensidigen Overenskomst, at ingen af bemeldte Fyrster
skal tilstede Adgang eller taale i sine Riger eller Provinser den andens
Fiender eller Rebeller, naar de er kjent som saadanne.«

fartøyer, som hadde søkt Hans Majestets beskyttelse, da skulle slikt av alle mulige krefter søkes hindret, og vedkommende fartøyer forsvares. I denne henseende måtte amerikanerne behandles på samme måte som andre når bare ikke deres flagg ble anerkjent, de skulle bli pålagt enten å stryke kongressens flagg eller også å opptre under et annet godkjent fremmed flagg.

Den franske generalkonsul i Bergen Jean Etienne de Chezaulx¹, som erklærte å ha fått ordre fra Frankrikes konge om å være til hjelp for de nordamerikanske fristaters undersåtter og i alle måter behandle dem som de franske, hadde også hurtig gitt rapport om hendelsen i Bergen til Benjamin Franklin, som oppholdt seg i Paris som fristatenes representant ved det franske hoff. Konsul Chezaulx protesterte hos stiftamtmanden mot frigivelsen (i skr. 16/10 1779) etter de instruksjer han hadde, og krevet utgiftene til det amerikanske mannskaps underhold godtgjort, i det hele forbeholdt han seg alle lovlige midler for å få sine krav oppfylt. Han søkte også på forskjellig vis å hindre utleveringen, skyldte på at skipene hadde fått sjøskade og måtte repareres, krevde videre at mannskapene skulle behandles som krigsfanger.

Ifølge brev fra den franske konsul til stiftamtmanden i Bergen (23/10 1779) hadde den franske chargé d'affaires i København hatt konferanse med det danske ministerium angående de amerikanske priser; han hadde der fått det svar at de ikke kunne selges i Bergen, men måtte uten opphold begi seg bort. Den franske chargé d'affaires hadde derfor pålagt konsulen hurtigst mulig å gjøre de nødvendige foranstaltninger hertil.

Da Bernstorff hadde innhentet nærmere opplysninger om episoden i Bergen², gav han stiftamtmanden ordre om å pålegge de amerikanske kaperfolk å forlate skipene, den franske

¹ Om de bergenske konsulere i denne tid, se Bergens hist. forenings skr. nr. 22.

² Om den bevegelse episoden i Bergen vakte i konseilet fins opplysninger Aage Friis: A. P. Bernstorff og Ove Hoegh Guldberg, s. 194.

konsuls protest kunne ikke tas tilfølge da han på ingen måte hadde bemyndigelse til dette.

Amerikanerne hadde imidlertid – støttet av den franske konsul – voldt forskjellige vanskeligheter for de lokale myndigheter. Da man ved en offentlig forretning 18/10 skulle sette opp en fortegnelse over last og utstyr ombord i de to først ankomne priseskip, uteble den franske konsul etter lovlig tilsigelse. Isteden møtte notarius publicus med skriftlig protest fra konsulen og de to priseoffiserer, det heter i denne at de var fredelige folk som hadde erobret skipene i åpen sjø, og protesterte derfor mot den vepnede makt som var satt ombord, og mot den behandling de var blitt utsatt for. De ville overlate til kongressen å ta affære i denne sak. Men slik opptreden fra amerikanernes side nyttet ikke, priseoffisererne og deres mannskap måtte forlate skipene, som ble overlatt i konsul Wallaces varetekt.

Da det tredje priseskip ble besatt med militær vakt, protesterte priseoffiseren overfor myndighetene på samme vis ved notarius publicus (1/11 1779). Han fremhevet at han hadde anløpet Bergen bare for å foreta nødvendige reparasjoner og la folkene få hvile. Hans sjef, kaptein Landais, som stod i kongressens tjeneste, hadde gitt ham ordre om å henvende seg til den franske konsul i Bergen.

Benjamin Franklin hadde i mellomtiden underrettet kongressens president om hendelsen i Bergen og uttalte samtidig tvil om kongens ordre om frigivelse av skipene ville bli omgjort. Han bad derfor kongressen om uoppholdelig å ta seg av denne viktige affære og gi ham de instruksjoner man måtte finne nødvendige.

De amerikanske sjøfolk hadde visstnok i begynnelsen grunn til å klage over den behandling de hadde fått i Bergen. I et brev Franklin sendte Bernstorff (22/12 1779) gir han uttrykk for sin sterke misnøye. Folkene var satt i land og ble nødt til å sørge for seg selv uten penger i et fremmed land, ingen foranstaltninger var gjort for å skaffe dem underhold eller føre dem til deres hjemland. Og kildene bekrefter dette inntrykk: 19/10

1779 skrev den franske konsul til stiftamtmanden og bad ham ta seg av amerikanerne, fordi de var kommet i stor forlegenhet, han kunne ikke hjelpe, de måtte skaffes kost og losji inntil det kom nærmere melding fra »høyere steder«. Konsulen sa seg fri for alt ansvar for de utskeielser og forbrytelser disse husløse folk – som det heter – av mangel på underhold kunne begå. Etter sjøfolkenes eget forlangende sendte han dem til stiftamtmanden, så de selv kunne høre hva han ville foreta seg med dem. Stiftamtmandens svar (20/10 1779) var helt avvisende, han kunne ikke på nogen måte befatte seg med dem, da han ingen bemyndigelse hadde til det.

Franklins klage ble prompte tatt til følge av regjeringen, – stiftamtmanden fikk pålegg om å sørge for at amerikanerne fikk sitt opphold i Bergen på sømmelig vis. Franklin kunne så rapportere til kongressen (31/5 1780) at etterat hans note var mottatt av det danske hoff, ble de amerikanske sjøfolk behandlet med den største vennlighet og alle deres utgifter dekket av staten.

Før saken var ordnet etter Franklins klage, hadde i mellomtiden både priseoffiserene og deres mannskap voldt utgifter, og den franske konsul så seg nødsaget til å gjøre de foreløbige utlegg. For å ha sikkerhet for å få sine utgifter dekket, hadde han latt bringe i land forskjellig inventar og utstyr fra skipene, og lot det oppbevare under lås og lukke. Etter kongens ordre skulle skipene frigis, men da de ikke var priset i egentlig forstand, kunne de ikke fritas for utgifter til dekning av nødvendige omkostninger som gjaldt skipene, og dem vedkom det den engelske konsul å utrede. Men konsul Wallace avslo kravet som ble stillet til ham (brev til magistraten 21/10 1779), det fikk bli konsul Chezaulx' sak å søke betaling hos den som hadde gitt ham ordre til å ta seg av amerikanernes sak, videre krevet han utleveret de ting som var ført i land fra skipene.

I brev til Bernstorff (2/11 1779) gjorde stiftamtmanden oppmerksom på den vanskelige stilling som byens kjøpmenn var kommet i da deres leveranser til de amerikanske sjøfolk ikke ble betalt; de hadde levert varer i en tid da de trodde seg sikre på å ha skipene og deres last som pant. Stiftamtmanden henstilte

derfor til ministeren å dra omsorg for at kjøpmennene ble holdt skadesløse.

Bernstorffs svar (20/11 1779) gikk ut på at ifølge den kgl. resolusjon måtte de utgifter som var nødvendige for å sette skipene i sjødyktig stand, hefte på disse, og de måtte derfor ikke få tillatelse til å seile før disse fordringer var betalt. Men utlegg for den amerikanske besetnings underholdning i den tid den hadde oppholdt seg ombord, ville kongen dekke av sin egen kasse, – for majesteten ville ikke – heter det i brevet – at amerikanerne skulle bringes i forlegenhet eller byens borgere lide tap ved den kredit som var ytet dem. Samtidig innskjerpet Bernstorff en tidligere gitt ordre om at amerikanerne »for resten i alle måter med høflighet og vennskap måtte bli beegnet«; – noget stiftamtmanden senere (14/12) forsikret for sitt vedkommende å ha gjort. Han måtte også gi alle de amerikanske priseoffiserer det skudsmål at de til den tid hadde oppført seg »som vel civiliserede og honette folk«.

For å få en ende på konflikten mellom de to konsuler så man kunne bli kvitt amerikanerne sa myndighetene i Bergen seg villig til å forskuttere utlegget mot senere å få det refundert. Saken trakk imidlertid ut når det gjaldt at få penger av den engelske konsul for utgifter som hvilte på skipene, han brukte forskjellige påskudd for å forhale oppgjøret. Først da stiftamtmanden (etter pålegg av Bernstorff) høflig, men med all fornøden ettertrykk – som det heter i brev til utenriksdepartementet (28/3 1780) – hadde foreholdt konsul Wallace at han måtte betale reparasjonsomkostningene og andre utgifter vedkommende skipene, ca. 1600 rdl., etterkom han anmodningen.

Tilbake stod nu å klarere de amerikanske sjøfolk og få dem transporteret bort. Den franske konsul påberopte seg et brev fra de forenede staters minister i Paris, Benjamin Franklin (omtalt i skr. fra stiftamtmanden til Bernstorff 8/2 1780) der disse krav var fremsatt:

- 1) alle utgifter som var påført skipene som en følge av den kgl. resolusjon, måtte betales av den danske konge.
- 2) alle utlegg til mannskapenes underholdning måtte på samme

vis godtgjøres; transport fra Bergen og kost underveis, måtte skje for den danske regjerings regning.

Videre krevet man eskorte til Dunkerque som nærmeste havn.

I svar på ovennevnte krav sier Bernstorff at amerikanerne skulle få de nødvendige forstreknings til opphold og reise fra Bergen, men kravet om konvoi kunne man ikke etterkomme, den var helt unødvendig da de under det danske flagg ville finne tilstrekkelig beskyttelse og sikkerhet.

I skr. 11/4 1780 opplyser stiftamtmanden at amerikanerne nu embarkeres på skip som skal gå til Dunkerque, – den franske konsul og kjøpmann Dankert Krohn hadde vært behjelpelig med å skaffe dem skipsleilighet. Den sidstnevnte hadde også påtatt seg å være amerikanernes bankier og kommisjonær og derfor gjort de økonomiske utlegg for dem. Stiftamtmanden kunne nu presentere en regning på over 3600 rdl., den samlede utgift fra skipene ble friggitt og til d.d., heri medregnet transportutgifter til Frankrike. Stiftamtmanden bemerket i skr. til Departementet for de udenrigske Anliggender at denne sum var usedvanlig stor, det skyldtes delvis at de amerikanske offiserer og deres folk stadig hadde stiftet gjeld, noget som stiftamtmanden hadde vært uvitende om inntil avreisen stod for døren.

Til avskjed sendte de amerikanske offiserer en takkeskrivelse til stiftamtmanden; den franske konsul ledsaget den med en uttalelse om at det var en sannhet han kunne bevitne at disse folk hadde grunn til å være fullkommen fornøyet, for stiftamtmanden hadde vist dem godhet og menneskekjærlighet og behandlet dem høflig og ærefullt. Det var derfor konsulen en glede å innberette til Franklin og kongressen at deres folk her ikke hadde befunnet seg blant barbarer, men hos «et poleret og ædelmodig Folk, som besjeles af saadanne Sentiens af Humanité og Høflighed mod Fremmede, der ikke giver efter de anseeligste og bedste Nationer i Europa.»

Episoden i Bergen fikk imidlertid videre utenrikspolitiske følger; de forenede stater ved sin representant i Paris, Benjamin Franklin, ville ikke la saken være opp- og avgjort ved at prise-

mannskapet ble besørget sendt til deres allierte Frankrike. Det ble i den følgende tid noteveksling og konferanser mellom den dansk-norske gesandt i Paris Otto de Blome¹ og den franske utenriksminister Charles Gravier de Vergennes² – senere kom også Franklin inn i billedet. Det er meget interessant å undersøke den korrespondanse som er bevart, vedkommende denne sak, – i første rekke utenriksminister A. P. Bernstorffs brevveksling med den danske gesandt i Paris. Bernstorffs syn på denne affære og neutralitetsspørsmålet i det hele, den betraktningssmåte som bestemte hans handlinger og ledet hans utenrikspolitikk i denne tid, kommer klart frem og gir bidrag til bedømmelse av fellesmonarkiets utenrikske historie i et betydningsfullt tidsrom.

I et brev til Blome (23/10 1779) beretter Bernstorff om hendelsen i Bergen, et tilfelle som vi alltid hadde ønsket ikke skulle inntreffe i en havn som er så meget besøkt, hvor det finns engelsk konsul, og hvor man ikke kan unngå at slikt blir alminnelig kjent, heter det i brevet. Den engelske minister hadde også uten å nøle krevet skipene frigitt, han påstod de tilhørte regjeringen og skulle føre ammunisjon til de engelske tropper i Amerika. Bernstorff hevder at alle nordiske makters ønske og interesse ikke kan tillate at havet som grenser til deres kyster, blir gjort utrygt og hjemsøkes av amerikanske kapere, ei heller kan man tenke på forhalende midler eller utflukter. Beslutningen kostet kongen megen overveielse – heter det – han hadde ikke gitt avgjørende ordrer til sine embetsmenn i Norge, og det ble derved gitt amerikanerne tid til å fjerne seg før meldingen kom til København. Kongens fasthet beror på at han handler etter et system, Bernstorff håper at et lignende tilfelle ikke vil inntreffe i fremtiden, eksemplet tjener nok til å advare amerikanerne og nøde dem til å opptre med forsiktighet.

¹ Otto de Blome var gesandt i Paris fra 1770, også etter den franske konges avsettelse ble han av revolusjonsregjeringen behandlet som dansk gesandt.

² C. G. de Vergennes var fransk utenriksminister 1774—87.

I et nytt brev (23/11 1779) påpeker Bernstorff at Frankrike var i samme situasjon som Danmark-Norge i begynnelsen av krigen da det ikke hadde anerkjent U.S.A. Vi har meget mere grunn til å vise hensynsfullhet (ménagement) overfor England enn overfor Frankrike, sier han, Amerikas uavhengighet har også i meget mindre grad gunstige følger for oss enn for de franske, – og det som er mest avgjørende i dette spørsmål, er at Amerika setter oss ikke kniven for strupen. Bernstorff nevner at han hadde i flere år gitt uttrykk for at vi ønsket bare å se amerikanerne opptre maskert i våre farvann i Europa, og at vi kunne åpne våre havner i Vest-India for dem dersom de unnlot å heise kongressens flagg. Det er å kreve for meget av oss å be om at vi skal vise dem hensynsfullhet i Europa når alle vet at Russland har til hensikt å fjerne deres kapere hvor de finns i Nordhavet, og har bedt oss om en avtale herom, – noget vi har avslått. Amerikanerne kan nytte alle fordeler ved våre havners beliggenhet når det skjer på en måte som ikke utsetter oss for fare hos England, som allerede er meget irritert og oppbrakt over den tilflukt og lettelse som franske kapere finner i Norge¹. I brevet omtales en engelsk prise i Marstrand som var blitt frigitt, og i denne sammenheng sier Bernstorff det er ikke første gang Sverige har gjort »galantries essentielles« overfor England uten å ta hensyn til Frankrike, det kan landet gjøre takket være sin isolerte beliggenhet. Bernstorff omtaler også Hollands avhengige stilling, men Frankrike kan ikke fordre samme underkastelse av sine andre venner. Frankrike bør heller ikke bebreide Danmark-Norge at det mangler hensynsfullhet og vennskap for dets regjering, et bevis på vennligsinnethet er at man ikke nytter denne hendelse som påskudd til å lukke de norske havner for enhver kaper.

¹ Det kan i denne sammenheng være værd å nevne en uttalelse i skr. til gesandten i London F. A. Wedel Jarlsberg (fra Dept. for de udenrigske Anl. 28/8 1798, D. R. A.): det har ofte vært påpekt overfor englenderne at vi ville ikke uten å kompromittere oss ha kunnet anta prinsippet om en alminnelig stengning (av havnene), siden det er fysisk umulig å håndheve det langs en kyst som er meget utstrakt, lite bebodd, og som har et utall av åpne bukter og havner uten forsvar.

I et brev 27/11 1779 nevner Bernstorff som eksempel på regjeringens prinsippfasthet den før omtalte episode ved Christiansand da to amerikanske skip søkte og fikk vern under festningens kanoner mot britiske krigsskip. Alle amerikanske skip som tar hensyn til bestemmelsen om flagget, vil alltid være sikre på fullstendig beskyttelse. Bernstorff ber Blome gjøre kjent for det franske hoff kongens syn, men må ikke gi inntrykk av at denne meddelelse skal bety noget forsvar for Danmark-Norges handlemåte, noget Hans Majestet ikke har behov for.

En skrivelse fra Bernstorff til den danske chargé d'affaires i St. Petersburg, P. C. Schumacher (23/11 1779)¹ kaster også lys over den politiske situasjon og Bernstorffs bedømmelse av den. Han omtaler her hendelsen i Bergen og gir Schumacher instruksjoner om hvorledes han ønsker at det russiske hoff skal få informasjon om den. Han forteller om hvorledes frigivelsen av de amerikanske priseskip har vakt stor oppsikt i Frankrike. Man bedømmer denne handling mere med lidenskap enn med rettferdighet, sier Bernstorff. Det tilkommer ikke oss, heter det videre i skrивelsen, av ettergivenhet for England offentlig å erklære oss mot den amerikanske uavhengighet så lenge som vi bevarer neutraliteten. Frankrike burde huske at det har handlet akkurat som vi da opprøret tok til, regjeringen viste hensynsfullhet overfor England idet den for to år siden gav fri et engelsk postskip som var ført til Dunkerque av en amerikansk kaper. Sverige handlet på samme vis med en prise som ble ført til Marstrand. Hvorfor skal det nu kreves en annen opptreden av Danmark. Frankrike glemmer at vi ikke bare har traktatforpliktelser å oppfylle overfor England, men at vi næsten ikke har nogen unnskyldning å påberope oss for ikke å frigi skip som tilhører regjeringen selv, og som i alvorlige former (solennellement) er forlangt utlevert av deres lovlige eier. Disse skip kan aldri bli erklært for lovlig prise av mangel på anerkjent og kompetent domstol. Frankrike ville gjerne finne den samme underkastelse og den samme avhengighet som det svake Holland

¹ P. C. Schumacher var fra 1777 chargé d'affaires, og 1781—84 dansk gesandt i St. Petersburg.

viser, men sier Bernstorff, kravet virker opprørende. De makter som driver sjøfart i Nordhavet, har åpenbar interesse av ikke å se den forulempet av amerikanske kapere. Bernstorff følte seg derfor sikker på at man ved det russiske hoff i alminnelighet ville betrakte affæren ganske som den danske regjering hadde trodd å burde gjøre det.

I brev 18/12 1779 til Blome, der Bernstorff gir ham nærmere instruksjoner for forhandlinger med den franske utenriksminister, kommer han atter inn på Danmark-Norges forhold til Frankrike og de vanskeligheter som oppstod på grunn av de priser som franske kapere brakte inn til norske havner. Myndighetenes opptreden i de mange tilfelle av slike oppbringelser burde vel overbevise tilstrekkelig den franske regjering om at man heller søkte å lette enn legge hindringer i veien for salget av slike priser. Dersom Frankrike ytet oss rettferdighet, sier Bernstorff, ville man innrømme at vi blir utsatt for de alvorligste klager fra Englands side, som på grunn av sin beliggenhet ikke kan drage slik nytte av adgangen til norske havner. Vi ville iakttå en like streng neutralitet til begge sider om vi stengte dem uten forskjell for alle nasjoners kaperskip og deres priser. Dersom Danmark hadde gjort så, ville det har unngått ubehageligheten ved å frigi de amerikanske priser; men Bernstorff ønsket å overlate til den franske utenriksministers egen avgjørelse om denne utvei ikke ville ha krenket Frankrike, og om ikke mangelen på sikkert tilfluktssted ville ha berøvet både de franske og amerikanske kapere tanken på med hell å kunne skade den engelske sjøfart i nordlige farvann. Den danske regjering ber om at dens opptreden ved denne anledning ikke betraktes som krigserklæring til amerikanerne. Frankrike vet godt fremholder Bernstorff, at Danmark har grunner og forpliktelser å ta hensyn til overfor England, som regjeringen har meget ubehagelige forhandlinger med¹. Danmark har her likemeget årsak til ikke å drive det til det ytterste som det kan ha til ikke å krenke koloniene. Regjeringen har også virkelig gjort alt som står i dens makt for å forlike denne ubehagelig situasjon med dens ønske om å bevise

¹ Bernstorff sikter til forhandlingene om en handelstraktat (se slutten).

Frankrike vennskap og unngå å krenke koloniene. Den danske regjering stiller bare det krav at amerikanerne ikke viser kongressens flagg på norsk territorium, grunnen er ganske enkelt at regjeringen ikke har kunnet anerkjenne koloniernes uavhengighet. Det er visstnok sant at man ikke har kunnet forklare amerikanerne dette, men regjeringen går ut fra at det ad diplomatisk vei er forklart for Frankrike. Danmark ønsker levende å kunne fjerne slikt som måtte volde ubehageligheter, men regjeringen kan imidlertid slett ikke forhandle med koloniene. Det beror på Frankrike om det vil bringe det danske krav videre til dets allierte, og i denne henseende lover Bernstorff at man skal vise Frankrike den mest fullkomne og ubegrensede tillit. Dette land kan da kun ønske en vennskapelig ordening mellom Danmark og amerikanerne, og vil vel ikke tvinge Danmark til å nærme seg England mot dets ønske. Bernstorff fremholder at Frankrike ved en slik ordening som antydnet, selv vil øke sin anseelse og innflytelse i Amerika, og derved spille en gløverdig rolle når etter freden koloniene er blitt uavhengige, og Danmarks forbindelse med denne nye stat formidles gjennom Frankrike. Bernstorff ber Blome gjøre det klart for den franske utenriksminister at Danmark slett ikke har behandlet amerikanerne som fiender selv om regjeringen har frigitt prisene uten å gi unnskyldning eller yte erstatning. Bernstorff nevner at danskene i mange andre tilfelle har gitt amerikanerne bevis på hensynsfullhet og en meget pålitelig neutralitet. Dansk krigsmakt har beskyttet deres skip når de ble forfulgt av englenderne, og søkte vern ved rikets kyster. Den danske regjering har krevet amerikanske skip av englenderne når det var øvet voldsferd mot dem, og gitt skipene tilbake til eierne. Danskene har mottatt dem med forekommenhet og endog med hedersbevisning (*distinction*) på St. Croix og St. Thomas, for Danmarks traktater gjelder ikke for dets kolonier og legger ikke hindringer i veien for samkvem som i Europa.

Den danske regjering ber om, heter det i brevet, at Frankrike for venskaps skyld vil bringe orden i forholdet mellom den danske regjering og amerikanerne, og sette sakerne på en sikker fot uten å kompromittere Danmark overfor England. Danmark

plikter å behandle dette land med hensynsfullhet (ménager) sålenge det rår fred med det. Dersom amerikanerne unnlåter å vise kongressens flagg innenfor synsvidde av dansk-norske havner, festninger og det danske flagg på land eller krigsskip, lover den danske regjering at amerikanerne skal finne beskyttelse og sikkerhet. Den ber dem dog om ikke å føre priser til dansk-norske havner i Europa; dersom nødvendigheten tvinger dem dertil, må de opptre under fransk eller spansk flagg¹. De danske myndigheter skal da ikke granske nærmere i dette tilfelle, – det er bare den forskjell på disse og priser tatt av andre makter at de amerikanske ikke kan bli solgt i danske eller norske havner, da de ikke er i stand til å fremlegge en admiralitetsdom som kan godkjennes.

Brevet pålegger til slutt Blome å forsikre den franske utenriksminister de Vergennes om den fullstendige tillit den danske regjering har til ham. Ved en slik erklæring vil han også fullstendig beroliges i sin frykt for at England i fremtiden kommer å vinne enda større rettigheter ved den danske regjeringens handlemåte. Noget slikt vil på ingen måte skje, og Bernstorff legger til: »J'appelle à l'événement et à la férmeté connue de notre système et de notre conduite.»

I brev til Bernstorff (14/1 1780) forteller Blome at han etter given ordre har hatt en ny samtale med grev de Vergennes for å forklare ham de sanne følelser og hensikter som det danske hoff nærer i denne sak. Det forekom Blome at utenriksministeren følte seg overbevist om at den danske regjering ved sin handlemåte hverken hadde villet krenke amerikanerne eller behandle dem som fiender. Blome trodde også at de Vergennes ikke ville tilskynde dem til å hevne seg på Danmark, men ministeren gjorde samtidig oppmerksom at han ikke var herre for å hindre dem i det. For resten avhang alt av de følelser som var vakt hos amerikanerne ved hendelsen i Bergen. Utenriksministeren mente at det var meget bedre å utestenge dem fra havnene i Danmark og Norge, enn å ta imot dem og siden disponere over deres gods. Det var å behandle dem som pirater, for bare under

¹ Spania erklærte England krig i juni 1779.

den benevnelse kan man rettferdiggjøre frigivelsen af deres priser; han ville ikke godkjenne nogen annen grund til et slikt skritt. Å gjøre bruk av det franske flagg fant han upraktisk, det var også vanskelig å gjøre dette råd alminnelig kjent. Blome uttaler til slutt at han etter samtalen mente å ha grunn til å tro at de Vergennes likevel ville foreslå for amerikanerne denne utvei, og at hans vennlige og forsonende ånd ville bidra meget til å avvende amerikanernes uvilje mot Danmark. Blome hadde også forsøkt å gi Franklins venner et vink om at det franske flagg ville gi amerikanerne sikkerhet for at deres priser ikke ville bli fratatt dem.

I en »Memorial« til det danske hoff (dateret Passy ved Paris 22/12 1779) fra Benjamin Franklin (overrakt ved den franske minister i København baron de la Houze) får vi et klart inntrykk av amerikanernes syn på episoden i Bergen¹. Det heter her at de ikke har krenket den danske nasjon, tvertimot har de i nogen grad vært danskenes velgjørere da de har åpnet en handel som englenderne hadde gjort monopol på, og som de danske nu kan få del i. Ved en deling av det britiske rike er det også blitt mindre farlig for dets naboer. Amerikanerne trodde at hver nasjon de ikke hadde fornærmet, var deres venner med humanitetens rettigheter. De stolte på Danmarks gjestfrihet og trodde seg selv og sin eiendom trygg under den danske majestets vern, men de er blitt berøvet sin eiendom, den er gitt til deres fiender ifølge den påstand at de forenede stater ikke formelt er anerkjent av Danmark. Det vil si at der er ingen forpliktelse til å vise rettferdighet mot en nasjon som man på forhånd ikke har traktat med. Dette var virkelig de gamle barbarers doktrine, som for lenge siden er sprengt, og som det ikke vil være til ære for nogen i nutiden å gjenopplive, sier Franklin. Det er å håpe at Danmark ikke ved å fastholde Hans Majestets avgjørelse skal bli den første nasjon i våre dager som vil prøve å gjenopplive den. U.S.A., som nu er undertrykt og i krig med en av Europas mektigste

¹ Gjengitt i »Report of the Secretary of State, ordered to be committed to a committee of the whole House, Jan. 2. 1806.« (Bilag i »Kaper-Sager VIII«, D. R. A.)

nasjoner, kan vel antas ute av stand til i sin nuværende spæde tilstand (infant state) å kreve rettferdighet av andre nasjoner som ikke er tilbøyelig til å vise den, men det ligger i den menneskelige natur at krenkelses såvelsom velgjerninger som man opplever i svakhets- og nødstider, gir dype og varige inntrykk. De er kloke som tenker på fremtiden og kveler de første gnister av misforståelse, for de kan frembringe skade for begge parter og kan umulig skape noget godt for nogen av dem.

Franklin ber Bernstorff overlate disse betraktninger til Hans Majestets visdom og rettferdsfølelse, en person som Franklin sier han respekterer uendelig høyt, og som han håper etter overveielse vil tilbakekalle den omtalte ordre. Dersom prisene ennå ikke er avseilt til England, ber han om at de må bli stanset og overlevert den franske konsul i Bergen, med frihet for dem til å begi seg til Amerika når årstiden tillater det. Har de allerede forlatt Norge, krever han godtgjort verdien av de tre priser, den er anslått til £ 50.000, men kan bli endret når nærmere opplysninger er innhentet.

Som svar på Franklins skrivelse (som Bernstorff mottok 31/1 1780) fikk Blome i oppdrag å overlevere Franklin et brev, som den danske utenriksminister *egenhendig* hadde skrevet (datert 8/3 1780, på fransk), og hvor han søker å forsvare sitt lands handlemåte. Til innledning bemerker han at dersom Franklin hadde vært en mindre kjent og ansett mann, ville han følt seg meget i villrede m. h. t. det brev han har hatt den ære å motta. Han ville ha kunnet betrakte det som et skritt beregnet på å sette den danske regjering i en ny forlegenhet likeså ubehagelig som den første, men – sier Bernstorff smigrende – man risikerer intet med en så klok mann som Franklin, alminnelig respektert av den verden som han har opplyst, og kjent for den fremherskende kjærlighet til sannheten som karakteriserer den vel opplyste mann og sanne filosof. Dette er også de benevnelser som vil bevare hans navn til den fjerneste fremtid. Det er også dette trekk ved Franklin som interesserer Bernstorff, særlig da situasjonen tvinger ham til å skrive åpenhertig, og han gjerne vil vise seg for ham – hva han i sannhet er – som en

lidenskapelig elsker av frihet, sannhet og dyktighet (*mérite*). Denne tenkemåte avgjør ikke bare Bernstorffs personlige følelser overfor Franklin, men også de han har m.h.t. den ulykkelige affære, som Franklin har villet tale med ham om, og som fra begynnelsen av har voldt ham den største smerte. Og en sterk og følelsesfull appell retter han i denne forbindelse til Franklin idet han sier: De vil uten vanskelighet være enig med meg i at det gis vanskelige (*épineuses*) situasjoner, hvor det er umulig å unngå å mishage nogen. De er altfor rettfærdig til ikke å ville sette Dem inn i vår stilling. Bernstorff uttaler til slutt at den danske gesandt i Paris vil tale med ham konfidentielt og med den største frihet om denne sak. Dersom Bernstorffs ønske om en fredelig bileggelse av uoverensstemmelsen kan bli oppfylt, håper han å få erstatning for all den bekymring denne affære har fylt ham med.

Bernstorffs brev går ikke inn på de punkter som Franklin hadde pekt på, og som han uten tvil ventet positivt svar på. Den danske utenriksminister omgår diplomatisk vanskelighetene ved alminnelige høflige talemåter, og uttrykker seg for øvrig vakt og ubestemt. Å utrede nærmere og forhandle om de viktige uoverensstemmelser mellom Danmark og U.S.A. overlater han til den danske gesandt i Paris.

I en samtidig følgeskrivelse til Blome blir det også gitt fyldige og nærmere instruksjoner for hans forhandlinger med Franklin, og de danner derfor en inngående og nødvendig kommentar til brevet som var bestemt for Franklin. Det heter her at Franklin hadde rettet bebreidelser mot Danmark, men forbigikk i taushet det viktige tilfelle at en del av en stat skiller seg ut og vil danne et selvstendig samfunn uten regjeringens samtykke. Hvorledes skal da andre stater stille seg i den tid spørsmålet avgjøres ved våpenmakt, og de andre nasjoner som er bundet av traktater til vedkommende stat, slett ikke anerkjender dem hvis uavhengighet kun er grunnet på deres egne krav og på det uvisse utfall av en uavgjort krig. Den danske konge som ennå ikke har anerkjent kongressen, har ikke kunnet tillate Bernstorff å svare Franklin som hans representant, men har befalt ham å gi

det svar som Blome skal besørge videre. I brevet til Blome gir Bernstorff nærmere begrunnelse for regjeringens opptreden: å gå inn på tanken om å yte en erstatning var fullstendig uforenlig med kongens verdighet. Dessuten hadde saken den vanskelighet at en ting som ikke var i sikkerhet, og især i dette tilfelle skip som var slett vepnet, slett utstyrt og i slett forfatning, og som løp den største risiko fra fiendens side om de skulle føres til Amerika, slett ikke kunne vurderes.

Bernstorff påla Blome å vise den største varsomhet (ménagement) og den største hensynsfullhet mot Franklin, og i all sin ferd overfor ham og dem han representerte, (constituants) legge for dagen all den hjertelighet og oppriktighet som de kunne være mottakelige for. Derfor skal Blome forhandle med ham uten den franske utenriksministers mellomkomst, noe som for Blome vil være vanskelig å oppnå og for Franklin ubehagelig. Kongen ønsker at brevet blir overbrakt Franklin ved en mann som er informert om de sanne følelser i Danmark, og som kan gi ham alle de opplysninger han måtte ønske. Blome er vel oppmerksom på at saken slett ikke dreier seg om en rettfærdiggjørelse fra dansk side, og Bernstorff tillater seg å antyde de argumenter som Blome hovedsakelig skal gjøre bruk av i det aktuelle øyeblikk. Han skal sterkt insistere på nødvendigheten av å glemme en hendelse som ikke kan gjøres om, og på det fornuftige i å dra fordel av det som tjener til gjensidig nytte og gagn. Blome skal videre gi uttrykk for at man i Danmark slett ikke undret seg over at koloniene hadde kunnet frykte at frigivelsen av prisene røpet Danmarks plan å ta parti mot dem, men da all tvil i den henseende var hevet, skulle man snarere søke det som kunne tjene til basis for gjensidig tillit, noget som den danske regjering ville gå inn på med glede og med troskap. Den fasthet regjeringen har vist mere enn én gang i Europa og enda oftere i de danske kolonier i Amerika ved å forsvare amerikanernes personer og eiendom burde tjene dem som åpenbar garanti for den danske regjeringens tenkemåte. Blome bør også omtale handelen og samkvemmet, likeså utstrakt som venskapelig, som alltid har eksistert mellom de danske øyer i Vest-India og koloniene. Han må

også nevne hvor mange bebreidelser og ubehageligheter denne handel allerede har påført Danmark fra Englands side, uten at den danske regjering har tatt hensyn dertil. Men det mest virksomme argument sier Bernstorff i sin instruksjonsskrivelse, er visselig forsikringen om at de amerikanske skip og deres priser aldri vil bli utsatt for lignende ubehageligheter under fransk eller spansk flagg. Dette moment får Blome pålegg om å nytte med all mulig klokskap, erklæringen må ikke gis i en høytidelig form som kunne bli offentliggjort av den amerikanske kongress, men Blome kunne antyde at Franklin uten tvil kjente til det som var sagt til de Vergennes, og følgelig hvor lite det var å frykte for at der eksisterte det minste brudd på den gode forståelse mellom Danmark og koloniene. Blome burde også endelig nevne for Franklin den hensynsfullhet som den danske regjering hadde vist overfor dem, idet den ikke hadde gjort gjeldende klager over en del voldshandlinger som var begått av deres kapere mot dansk-norsk skip, eller krevet nogen erstatning. Franklin vil selv være rettsindig nok til å innrømme at det er forskjell mellom et kongerike som Danmark som har en sterk og fryktinngydende sjømakt, og en vordende (naissant) stat som kjemper for sin eksistense, og som har behov for en lykkelig fred for å bli anerkjent av resten av Europa som selvstendig makt. Det er fredsslutningstiden som Danmark venter på for å knytte forbindelse med denne nye stat. – Blome kan forsikre at Danmark ikke vil bli den siste til dette, og at det vil være en sann tilfredsstillelse for kongen og en stor glede for Bernstorff å formidle alle forhandlinger som tar sikte på å forene de to land der har så mange naturlige forbindelser som bringer dem nær til hverandre.

Blome fikk en venn av Franklin til å overlevere ham Bernstorffs brev, samtidig som han bad om en personlig samtale med ham. Om denne sammenkomst meddeler Blome i et brev til Bernstorff (21/4 1780) at Franklin syntes å være smigret over skrivelsen, likeså over de forsikringer han hadde gitt ham om at det var den danske konges ønske å leve i god forståelse med de amerikanske kolonier og å vedlikeholde handelsforbindel-

sen og det vennskapelige samkvem som hadde vært opprettholdt inntil nu med de danske vest-indiske oyer. Den eneste innvending Franklin gjorde, var at tilbakeleveringen av prisene ble betegnet som meget irregulær, og han anså det rettferdig at Danmark holdt kaperskipenes eiere skadesløse, og at kongressen likeså meget hadde rett til å kreve en erstatning for dem. Franklin hadde også bedt om å få se den traktat som Bernstorffs brev hentydet til, men Blome hadde den ikke for hånden¹. Franklin hadde videre uttalt at han ville gjøre kongressen kjent med Bernstorffs brev og samtalen med den danske gesandt. Vi hører også av Blomes brev at meningsutvekslingen med Franklin ikke varte lenge, for den amerikanske statsmann uttrykte seg meget lakonisk, og han hadde vanskelig for å samtale på fransk, men etter det han sa, og så lite han la vekt på erstatning, hadde Blome grunn til å tro at denne affære ikke ville få videre følger med mindre han ble oppegget av andre.

Som en kommentar til slutten av Blomes brev er det interessant å se Franklins innberetning til Secretary of State (datert Passey ved Paris 31/5 1780), der han forteller om sin samtale med den danske gesandt². I følge den hadde han ikke oppgitt kravet om erstatning og aktet å fortsette med å holde det frem ikke uten et visst håp om hell, heter det. Han ber dog om nærmere instruksjoner og tror at et brev fra kongressen til den danske konge kan fremme saken, for jeg har det inntrykk – sier Franklin – at regjeringen føler at den har gjort galt, og er redd for de ubehageligheter som kan følge derav. Men i samme rapport gjør han også oppmerksom på noget man bør ta hensyn til: ameri-

¹ Traktaten (på latin) i Laursen: Danmark-Norges Traktater V, 403; se foran s. 69.

Når de danske forhandlere ved flere leiligheter ikke opplyste om traktatens ordlyd, tør man anta at det også skyldtes forsiktighet og hensynfullhet overfor U.S.A. — Det var ikke videre taktfullt å karakterisere koloniene som «rebeller», man ønsket ikke å fremheve det krigerske forhold mellom dem og moderlandet mere enn nødvendig.

² Gjengitt i «Report of the Secretary of State, ordered to be committed to a committee of the whole House, Jan. 2. 1806.» (Bilag i Kaper-Sager VIII). D.R.A.

kanerne ble så vidt han vet behandlet i Bergen med den største vennlighet etter ordre av den danske konge, som også bekostet deres opphold og hjemreise.

I et brev til Blome (23/5 1780) uttaler Bernstorff seg meget forhåpningsfullt, han har god grunn til å vente at det ikke mere vil bli spørsmål om erstatning for de frigitte amerikanske priser, og han mener at det franske hoff selv vil anstrenge seg for å få slutt på en diskusjon om denne affære. Bernstorff vil nevne at han har full grunn til å benekte Franklins påstand om at englenderne har tilbudt å kreditere Danmark den erstatning som eventuelt skulle ytes amerikanerne. Aldri har det vært tale om det. England har krevet tilbakelevering som fullkommen rettmessig, Danmarks regjering har gitt etter for de plikter som dens løfter (engagements) pålegger den. Men den har hevdet overfor England frihet for dansk sjøfart, innrømmet franskmennene adgang til å føre i havn og selge sine priser i Norge, og gitt endog amerikanerne beskyttelse for deres personer og skip. Bare en like bestemt og upartisk opptreden til begge sider kan tillate denne alminnelige fasthet som de neutrale stater ikke et øyeblikk kan svikte skal de vente seg varige fordeler. Deres rolle er av en særegen vanskelighet, hver krigførende makt bebreider i hemmelighet dem neutraliteten, de misunner dem deres stilling og tilgir dem bare med møyen at de står utenfor krigen. Hver forholdsregel blir betraktet på forskjellig vis av de to parter, – man yter aldri upartiskheten skyldig rettferdighet. Den mest fullkomne er av samme årsak utsatt for de mest urettferdige fortolkninger. Det er nødvendig å finne seg i det, fordi det følger av sakens natur, men det er ikke nødvendig å la seg villedes. – Der er ikke annen beslutning å ta enn åpenlyst (ouvertement) å følge sin plan (système) og hevde den med moderation, men også med urokkelig fasthet, slik lyder her Bernstorffs doktrine.

A. P. Bernstorff var i november 1780 avskjediget som minister og ble erstattet av nordmannen Marcus Gerhard Rosenkrone, som nu tok seg av de utenrikske anliggender. Krigen i

Nordamerika hadde etterhånden tatt en gunstig vending for fristatene; og det ble sluttet fred¹ – det gjaldt nu for den danske regjering å spille sine kort fint med tanke på fremtiden. Kammerherre Ernst Waltersdorf, som tidligere hadde oppholdt seg i Vest-India, og derfor skulle kjenne godt til amerikanske forhold, ble sendt til Frankrike 1783 i en viktig misjon, som krevet både forsiktighet og hemmelighetsfullhet. I en instruks til kammerherren utarbeidet av Rosencrone (og approbert av kongen 19/2 1783) heter det bl.a. at den nye republikk i Nord-Amerika spiller allerede politisk og kommersielt en så viktig rolle at det må tiltrekke seg den største oppmerksomhet især fra de sjømakters side som har besittelser i Amerika. Det blir uten tvil de makter som først innleder forbindelse med den nye stat der får de fordelaktigste vilkår i handelen. Men på den annen side tillater ikke de gamle staters verdighet at de offentlig gjør det første skritt mot republikken, det må nødvendigvis komme fra kongressen selv. Waltersdorf skulle da underhånden søke å gjøre de første tilnærmelser hos den amerikanske minister i Paris, og ikke ad vanlig diplomatisk vei. Han kunne først melde seg hos Blome, som ville være ham behjelpelig, men han måtte vise forsiktighet så hverken Franklin eller den franske regjering fattet mistanke om hva erend han kom i. Ved samtaler med Franklin skulle han fortelle om den glede det hadde vakt hos den danske regjering at U.S.A. hadde oppnådd en så ærefull fred, dernæst kunne han lede samtalen hen på nytten av en handelstraktat mellom den nye stat og Danmark, som var den eneste av de nordiske stater som eide kolonier i Vest-India. Han burde også fremheve de gunstige vilkår for amerikansk handel med Bergen og Christiansand. Dersom Franklin stilte seg interesset til dette, kunne Waltersdorf spørre om det ikke ville være hensiktsmessig at det snart ble opptatt forbindelse mellom de to makter etter forbillede av den traktat som U.S.A. hadde sluttet med Nederland, men med nødvendige endringer. Rosencrone forutser bare en ubehagelighet som vil møte Waltersdorf: den kjedelige sak angående de amerikanske priser. Han må imidlertid ikke være den første

¹ Preliminærfred 30. nov. 1782, endelig fred i Versailles 3. sept. 1783.

som bringer denne fortredelige affære på tale med Franklin. Foruten å bruke de tidligere anførte argumenter kunne Waltersdorf – dersom saken ble trukket frem – forsikre at det visst ikke finns den i kongens regjering som ikke beklager denne hendelse, og at hoffets og ministrenes vennskapelige tenkemåte mot amerikanerne ellers under hele krigen noksom hadde vist seg både i Europa og Vest-India. Det var uriktig når U.S.A. ville tro å kunne påstå at kongen i dette tilfelle hadde gjort annet enn hva han var berettiget til og ikke kunne unngå, – tildragelsen hadde vært Hans Majestet så ukjær at han ikke ville betenke seg på å slutte en handelstraktat med U.S.A., og at han sa seg villig til å skjenke kaperrederne som hadde lidd tapet av skipene, en passende present. I et nytt brev til Waltersdorf (22/2 1780) utdypes instruksjonen ytterligere, han får det råd å søke å vinne Franklins »confidence et estime« og samtidig forsikre at hele det kgl. ministerium nærer høyaktelse for ham. Intet vil være mere behagelig for oss – heter det i brevet – enn å høre av Deres brev at De vil ha funnet den samme innstilling hos Franklin, og i så fall synes den korteste vei for å påskynde de nye forbindelser å måtte være å nytte traktaten mellom kongressen og generalstatene som forbillede, og Franklin kunne så meddele sine tanker om endringer og tilføyelser som han måtte anse nyttige.

Kammerherre Waltersdorf hadde etter sin ankomst til Paris to konferanser med Franklin, og hans sønnesønn var til stede¹. Ifølge Waltersdorfs innberetning (27/3 1783) førte disse ikke til noget resultat foreløbig. Franklin jr. hadde ytret at dersom Danmark ønsket å slutte en handelstraktat med U.S.A., måtte denne makt begynne med å betale erstatning for priseskipene. Waltersdorf mente likevel at det var grunn til å vente at ifall U.S.A. ønsket å opprettholde forbindelse med Danmark-Norge, ville amerikanerne ikke selv skape hindringer som syntes uoverstigelige ved å gjenopplive en hendelse som hadde vært nok rettfærdiggjort ved omstendighetene.

Franklin underrettet i brev 15/4 1783 statssekretæren for de

¹ Benjamin Franklins barnebarn William Temple Franklin oppholdt seg i Paris som lærling for fremtidig diplomatisk løpebane.

utenrikske anliggender om samtalen med Waltersdorf og foreslo at det i instruksen for eventuelle forhandlere om en traktat måtte inntas krav om erstatning for de tre priser som preliminærbetingelse. I en skrivelse s.d. til Waltersdorf opplyser Franklin ham om at kongressen er underrettet, og at han nu venter en kommisjon til Europa, som vil utpeke en mann som kan oppta forhandlinger om en traktat. For å forberede saken sender han et utkast bygget på den hollandske, og uttaler »jeg håper når denne sak er brakt i orden, vil den bli et middel til å frembringe og sikre et langt og lykkelig vennskap mellom våre to nasjoner.« Men skulle han jevne veien for oppnåelse av et ønskelig resultat og samtidig oppfylle sin plikt, var det nødvendig for ham ved denne anledning å nevne affæren i Bergen. »Jeg er tilbøyelig til å tro at det var en overilet handling forårsaket ved den britiske ministers påtrengenhets (importunity) og falske forestillinger (misrepresentations), og at Deres hoff ved nærmere ettertanke vil bifalle dette syn. Men skaden er gjort, og jeg håper at Deres Excellence vil være av samme mening som jeg at den bør gjøres god igjen. Midler og måte overlater jeg til Deres overveielse,« slik slutter Franklin brevet til Waltersdorf.

I et brev 17/4 1783 forteller Waltersdorf om en ny samtale med Franklin. Ved denne anledning fremstilte han saken for Franklin som den tidligere utenriksminister grev Bernstorff hadde vist litt for stor iver (vivacité), og publikum ikke hadde vært altfor fornøyet med hans handlemåte ved den anledning. Waltersdorf sa til Franklin at han for sin del også følte seg overbevist om at en slik ulykke ikke ville ha hendt under den nuværende minister i København. Imidlertid måtte han tro at Bernstorff handlet i samsvar med traktat mellom Danmark og England, – hvortil Franklin innvendte at det måtte karakteriseres som »un esprit de parti, une violence ouverte«, – han håpet at den nuværende minister innså at der var handlet ille, og at det danske hoff tenkte på å erstatte skaden, »for jeg forsikrer Dem« – sa Franklin »at kongressen aldri har tapt av syne denne sak«. Hertil hadde Waltersdorf svart at han var overtydd om at denne uoverensstemmelse ville bli oppklart og lot seg bringe i orden

dersom Franklin sendte en forhandler til København. Han hadde ikke fått instruksjoner til forhandling om denne affære, og ettersom den var helt forskjellig fra den sak han hadde begynt å tale med Franklin om, ønsket han ikke at de to saker skulle blandes sammen.

Nogen dager senere hadde Waltersdorf igjen en konferanse med Franklin (referert i skr. til Rosencrone 27/4), og søkte nu å gjøre ham det begripelig at de to saker var uavhengig av hverandre. I følge referatet av samtalen skal Waltersdorf ha sagt til Franklin at hans sønnesønn hadde ytret noget som ville ha smertet ham dersom han hadde hatt den minste grunn til å tro det var inspirert av Franklin sen., nemlig vilkåret for en handels-traktat. Men Waltersdorf sa han følte seg overbevist om at Franklin ikke ville bifalle en slik måte å innlede forhandlinger på. Det var også et tarvelig motiv for en traktat, et krav på £ 20.000, dersom denne ikke lovet mere reelle fordeler for begge parter. Det ville også vekke oppmerksomhet over hele Europa dersom U.S.A. like fra den nye stat nøt friheten, skulle vise hevnfølelsesånd på grunn av en angivelig urett som var inntruffet i den første tid av republikkens tilværelse. Hertil svarte Franklin at det hans sønnesønn hadde ytret, var et ungt menneskes tale (propos¹). Erstatning for skipene var slett ikke nevnt i den plan for en traktat som han hadde utarbeidet; men kongressen hadde gjort en tilføyelse at man skulle be kongen yte en erstatning til den tid og på den måte som han ville foreslå. Franklin mente det var hans plikt å nevne denne sak for det danske hoff; men det var langt fra ham å kreve at den ene sak skulle avhenge av den andre, og at det skulle nyttes trusler. Kongressen ventet dog av kongens rettferdssans at det ble ytet erstatning, likesom det var godt at en uoverensstemmelse mellom venner ble utjevnet så snart som mulig.

Av en skrivelse til Blome fra Rosencrone (13/5 1783) fremgår

¹ Waltersdorf gir en interessant opplysning i sin rapport om forhandlingene med Franklin: det er alltid Franklin jr. som leder samtalen inn på det omtålige emne, den eldre er hver gang synlig «excité» når han taler om det, og skammer seg over «l'excès de chaleur de son petit fils».

det at kongen hadde tilbudt å betale £ 10.000 som godtgjørelse for de priser som var frigitt i Bergen. Det heter i tilbudet at Hans Majestet håpet at den amerikanske kongress ville anse det som et pant på hans vennskap og aktelse for den nye republikk. Beløpet ville bli anvist til Franklin i Paris mot en erklæring om at det ikke senere ville bli spørsmål om ytterligere krav i denne affære. Blome skulle samtidig minne om at omstendighetene den gang hindret den danske regjering i å yte skipene beskyttelse, likevel ble de amerikanske kapere behandlet med all mulig vennlighet og hjulpet på kongens bekostning.

Waltersdorf hadde atter samtale med Franklin (rapport 2/6 og 5/6 1783), som ved denne anledning opplyste at etter kongressens bestemmelser tilhørte den ene halvpart av verdien av priser den amerikanske stat, den andre mannskapet. Franklin gav uttrykk for den overbevisning at kongressen for vennskaps skyld ikke ville insistere på sin del, men nok gjøre krav på folkenes. Kongens tilbud om £ 10.000 fant han meget utilfredsstillende. Til dette hadde Waltersdorf svart at tilbudet ikke var å betrakte som nogen erstatning, men en gave tilbudt av kongen på den mest høflige og mest smigrende måte for kongressen. Å avslå den fordi man ikke syntes tilfreds med den, ville være det samme som å gi avkall på hvert vennskapelig forlik og hver vennskapelig forbindelse mellom Danmark og U.S.A. Waltersdorf gjorde oppmerksom på at kongen ikke hadde innrømmet å ha gjort nogen urett, men det var tatt ærbødig hensyn til den mening kongressen syntes å ha lagt for dagen. Hans Majestet hadde vist seg så generøs overfor de personer som hadde lidd skade at selv om kongen hadde gjort urett, ville han være rettferdiggjort i hele Europas øyne ved det tilbud som var gjort. Waltersdorf la også til i samtalen med Franklin at Bernstorff hadde kanskje ikke hatt nødvendig å blande kongens anseelse (autorité) inn i en sak som man ville ha kunnet avgjøre ved hjelp av fredens lover. Og i denne sammenheng gir Waltersdorf en interessant erklæring om de danske domstolars selvstendighet som Franklin kunne merke seg: Ved en domstol i Danmark ville skipene bli tilkjent eierne, da U.S.A. ikke var anerkjent som

selvstendig stat, og kaperne støttet seg bare til kongressens ordrer. Kongens minister hadde handlet i samsvar med Norges lov, og – legger Waltersdorf til – kongens særlige ordrer kan ikke berøve nogen retten til å nytte seg av de midler loven gir adgang til for å kreve eller forsvare sin eiendom. Disse grunnsetninger er likeså hellige i Danmark som i England, og hvor det gjelder privatpersoners eiendom, kan retten avsi dom mot kongen som mot hvilkensomhelst enkeltperson. Det ville altså ikke ha hendt at en rettmessig eier ikke var kommet i besittelse av sin eiendom ved en domsavgjørelse.

Til Waltersdorfs høytidelige erklæring om domstolenes upartiskhet og uavhengige stilling i hans fedreland, svarte Franklin at amerikanerne hadde intet å gjøre med dette lands lover, – de krevet å bli behandlet etter folkeretten og bad om beskyttelse og gjestfrihet. Hertil innvendte Waltersdorf at Franklin overså det faktum at en fremmed var undergitt fredens lover hvor han befant seg likeså vel som landets innbyggere. I slutten av samtalen bemerket Franklin at han ikke overså de bånd som eksisterte mellom England og Danmark. Hvormeget Bernstorff enn måtte ha vært plaget av den britiske ministers opptreden, så var Franklin overbevist om at det skjedde mere ved overilelse enn på grunn av uvennskap mot U.S.A. at han hadde gitt skipene fri. Franklin ønsket en avskrift av den traktat Bernstorff hadde påberopt seg da han tok dette skritt, – en slik traktat ville sikkert rettferdiggjøre meget overfor kongressen. Ifølge rapporten hadde Franklin ved denne anledning behandlet Waltersdorf med enda større vennlighet enn alminnelig, han hadde også forsikret å ville gjøre alt som stod i hans makt for å få slutt på en strid som han håpet aldri mere ville oppstå mellom U.S.A. og Danmark.

Benjamin Franklin reiste tilbake til Amerika, og Thomas Jefferson, som i 1784 var reist til Frankrike for å hjelpe Franklin, avløste ham i 1785 som U.S.A.'s utsending i Paris. Han hadde bemyndigelse til å undertegne en handelstraktat dersom man

kunne komme til enighet. Etter Waltersdorfs oppgivende (i rapport 23/10 1784) skal Franklin ved avskjeden ha sagt til ham at kongressen hadde overlatt til forhandlerne å ordne affæren med de tre skip etter beste skjønn, – og de befullmektigede hadde senere ikke omtalt den, den syntes rent å være gått i glemme.

I året 1787 kom saken om de frigitte priseskip frem i kongressen, og etter fremsatt forslag vedtok den 25. oktober å gi U.S.A.'s minister ved hoffet i Versailles instruksjon om at han skulle gjøre den danske konge kjent med at U.S.A. vedble å føle seg dypt krenket (*very sensibly affected*) over at Hans Majestet lot utlevere priseskip til Storbritannia i den siste krig, og det så meget mere som amerikanerne ikke på nogen måte hadde forspilt den rett til gjestfrihet som civiliserte nasjoner viser hverandre. Ikke bare følelsen av at det tilkommer dem rett som er interessert i disse priser, men også et alvorlig ønske om at ingen årsak til misnøye må hindre utvikling og fremme av det vennskap mellom de to land som kongressen ønsker må råde og vokse, tillater U.S.A. å minne Hans Majestet om denne hendelse. Man håper at Hans Majestet vil være enig med U.S.A. i at når tilbakelevering nu er ugjørlig, må det være rett og billig at det ytes en erstatning likeverdige med prisernes verdi. Jefferson fikk samtidig fullmakt til å avgjøre endelig og på bedst mulig måte U.S.A.'s krav og motta pengene av Danmark. Videre ble han bemyndiget til å sende »Chevalier« J. P. Jones på egne og andre kaperes regne til det danske hoff med slik instruksjon om underhandling som han måtte finne passende. Den endelige avgjørelse måtte dog skje med ministerens samtykke.

A. P. Bernstorff var imidlertid etter statskuppet 1784 igjen blitt den ledende minister i Danmark-Norge, og det falt i hans lodd atter å ta seg av denne affære som krevet både takt og klokskap. Kommandør Jones kom til København i mars 1788 og oppholdt seg der noen uker for å forhandle med den danske regjering. Korrespondansen mellom ham og grev Bernstorff viser at denne unngikk å innlate seg på kravet om erstatning, han

ville betrakte det som en bisak og underhandling om avslutning av handelstraktat som hovedsak¹. Jones gav uttrykk for at han ved forhandlingen ikke hadde sin egen interesse for øye, men pekte på at saken var av politisk natur. Bernstorff var klar over at man her hadde å gjøre med den viktigste kravsmann blant kaperne, og for å stille ham tilfreds foreslo Bernstorff for kongen at man burde tilby ham en årlig »gratification« for livstid, i det høyeste 1500 rdl., som skulle utredes av utenriksdepartementets fonds (forestilling til kongen 4/4 1788). Det skjedde som det heter i tilbudet til Jones, fordi Hans Majestet ville vise ham sin aktelse, og fordi kongen mintes at det danske flagg i Nordsjøen alltid var blitt møtt med aktelse av amerikanerne.

Forhandlingene med Jones førte ikke til noget resultat, og han så at der var intet å utrette. Dette kommer tydelig frem i hans brev til Bernstorff (datert København 30/3 1788): Det er nu gått 9 år siden hendelsen i Bergen, og man har grunn til å anta at den danske regjering har tatt endelig standpunkt når det gjelder erstatningen. Jones sier han følte seg meget smigret ved den ære som man hadde vist ham, men med beklagelse hadde han merket hvorledes Bernstorff aldri kom inn på emnet for hans misjon i Danmark. Jones venter nu før sin avreise prompte og kategorisk svar fra det danske hoff på kongressens vedtak av 25. oktober 1787. – Et slikt svar uteble imidlertid. Jones aktet nu å gå i russisk krigstjeneste, han synes å være tilfredsstilt for sitt vedkommende ved den årlige godtgjørelse som var lovet ham. Meningen var dog at de avbrudte forhandlinger skulle fortsette i Paris mellom den danske gesandt Blome og den amerikanske utsending Jefferson.

I et brev fra Jefferson til Bernstorff (16/9 1788) blir saken også tatt opp igjen, den amerikanske minister uttaler at han samtidig med underhandlinger om erstatning for priseskipene ønsker å drøfte et emne som gjaldt vennskap og handel mellom de to stater. Men da bemyndigelsen som var gitt forhandlerne,

¹ Ifølge opplysning av den danske gesandt i U.S.A. Steen Bille i brev til statsminister Krabbe Carisius, datert Philadelphia 7/2 1838 (i pk. Kapersager VIII, D.R.A.).

lød på en bestemt tid, og denne nu var utløpet, og to av de tre forhandlerne hadde reist tilbake til Amerika, kunne man for tiden ikke oppta forhandlinger om handelstraktat. Om erstatningsspørsmålet heter det i brevet: disse mennesker (kaperne) har allerede i 9 år med lengsel ventet på sin eiendom, som de har vunnet med fare og møye. Tiden forminsker stadig deres tall, sprer deres representanter, svekker bevisene for deres rett og gjør dem mere og mere uanvendelige. Disse omstendigheter gav Jefferson håp om at det skulle være mulig å oppnå den endelige ordning som hans instruksjon uttrykkelig påla ham å påskynde. Hans ønske falt sammen med den danske ministers at forhandlingene om denne sak som var begynt i Paris, skulle fortsettes og avsluttes der. De forhandlinger som Jefferson her håpet på kunne komme i stand, ble det imidlertid intet av, – den franske revolusjon gjorde alle videre konferanser mellom de to gesandter umulig. Saken ble nu stillet i bero, – ifølge en skrivelse fra statssekretær James Madison i 1806 til den danske generalkonsul i U.S.A. Peter Pedersen synes erstatningskravet også å være oppgitt av amerikanerne og deres agenter i Europa.

Næste gang spørsmålet om erstatning for de tre priser kommer frem i kildene, er i et brev fra generalkonsul Peter Pedersen i Philadelphia til Departementet for de udenrigske Anliggender (datert Washington 7/1 1806): Kaptein Landais (sjefen på »Alliance») hadde i 1805 søkt kongressens hjelp for å få sin del av prisepengene for de tre engelske skip som var fratatt ham. Han hadde personlig innfunnet seg for å klage overfor kongressen, og det ble tilstått ham 4000 dollars som erstatning for de tapte prisepenger. Pedersen mente at hadde ikke dette skjedd, ville saken formodentlig ha hvilt for bestandig – men president Jefferson hadde overfor kongressen erklært etter å ha satt seg inn i saken, at han fant U.S.A.'s fordring på godtgjørelse fra Danmark fremdeles gjeldende og rettmessig.

Etter generalkonsulens fremstilling gjaldt det nu å hindre at denne snart 30-år gamle sak ble sammenblandet med et erstatningskrav fremsatt fra dansk side (det gjaldt en brigg »Henrik«, som med sin last var blitt beslaglagt av et amerikansk

krigsskip i 1799). Pedersen hadde hørt at noen medlemmer av begge avdelinger av kongressen hadde uttalt at det skulle ytes erstatning for «Henrik» på det vilkår at Danmark betalte den fordring som U.S.A. hadde på dette land. Han opplyser videre at en komité i senatet som behandlet disse saker, hadde gjort erstatningen til Landais til hovedsak og beslagleggelsen av det danske skip til bisak, og noen erstatning for det var ikke blitt anvist. Han ventet nu at det amerikanske kravet ville bli fremsatt mot Danmark av U.S.A.'s ministre enten i Paris eller London, og det kom til å beløpe seg til £ 100.000, 27 års renter ikke medregnet. Verdien av «Henrik» med last utgjorde 60.000 dollars, hvorav 1/3 tilhørte danske borgere, hertil kom krav om erstatning for to andre skip i lignende situasjon, men deres sak verserte fremdeles for retten. I alle fall utgjorde det totale beløp av de danske fordringer bare 1/4 av Amerikas krav til Danmark etter generalkonsulens beregning. Om ikke saken ble ordnet mellom de to makter, ville følgen bli at store handelsskip ble oppbrakt under et eller annet påskudd og tatt til avdrag på det krav man i Amerika gjorde gjeldende overfor Danmark.

I 1812 ble erstatningssaken vedkommende de amerikanske priser ganske uventet berørt i et brev til den danske chargé d'affaires (generalkonsul) Peter Pedersen fra statssekretær James Monroe (omtalt i brev fra Pedersen til utenriksminister Niels Rosenkrantz, 23/12 1812). Monroe nevnte at spørsmålet fremdeles stod uavgjort og bad ham legge det frem for sin regjering. Pedersen svarte til dette at Danmark aldri hadde godkjent kravet som billig eller lovlig, og den danske regjering hadde i mange år betraktet det som foreldet og oppgitt. I denne sammenheng opplyste Pedersen i brevet at enda kongressen i 1805 hadde bevilget Landais en erstatning, pleiet han likevel hvert år å innfinne seg ved kongressens åpning og bebyrdet både den og presidenten med krav om ytterligere godtgjørelse. Kanskje var det mulig å tilfredsstille denne mann, og den amerikanske regjering ville da oppgi denne fatale sak, som man måtte ønske en gang fikk slutt. Ellers ville den – sier Pedersen – stadig bli til hinder for fremtidige forhandlinger med den amerikanske repu-

blikk, og torde i fremtiden bli ganske følelig for Danmark når en rik og mektig nasjon, – noget som den amerikanske uten tvil om nogen år ville utvikle seg til, – for alvor kom å ta denne sak opp.

Etter unionsoppløsningen i 1814 stod Danmark ansvarlig for dette krav på den tidligere dansk-norske stat. – I 1820 behandlet kongressen en ansøking fra James Warren (en av de interesserte i kaperskipene); det ble da erklært at saken fremdeles var å betrakte som en fordring på Danmark, og den hadde fremdeles sin gyldighet.

Imidlertid var det kommet igang underhandlinger om en handelstraktat, og 26. april 1826 ble det i Washington sluttet »General Convention of Friendship, Commerce and Navigation between U.S.A. and the danish King«. Den ble underskrevet av Peter Pedersen »his privy Councillor of Legation and Minister Resident of King of Denmark« og av Henry Clay »Secretary of State«¹. Denne traktats betydning for saken vedkommende de frigitte priser i 1779, skal vi senere komme tilbake til.

Ved en konvention av 28. mars 1830 mellom Danmark og U.S.A. ønsket man å avgjøre gjensidige reklamasjoner og krav², Danmarks konge oppgav her krav på skadesløshets-godtgjørelse som kunne gjøres gjeldende overfor U.S.A. for de danske borgere som hadde fått skip konfiskert av U.S.A., og kongen forpliktet seg dessuten til å betale den amerikanske regjering en sum av 650,000 dollars til fordel for de borgere som hadde gjort krav fordi deres eiendom var konfiskert. Til gjengjeld betraktet U.S.A. alle krav fra sine borgere på Danmark vedkommende beslag leggelse, tilbakeholdelse, prisedommer eller konfiskasjon av deres skip, ladninger eller eiendom, der hadde funnet sted i Danmarks siste sjøkrig, som endelig og uigjenkaldelig opp- og avgjort.

¹ Danske Tractater efter 1800 — 2. Samling, 1. Bind (1874), s. 37f.

² Ibid. 1. Samling, 1. Bind (1879), s. 139f. Forhandlingene ble fort fra dansk side av utenriksminister grev Henrik Schimmelmann og justitsminister og president i det danske kancelli Paul Christian Stemann, — fra amerikansk side av chargé d'affaires Henry Wheaton.

Men den fatale sak angående priseskipene var ennå ikke død og begravet – i slutten av 1830-årene forelå det tre ansøknings for kongressen fra arvinger etter noen av mannskapet på kaper-skipene, blant dem slektninger av kommandør Jones. Komitéen for de utenlandske saker tilrådet å forny forhandlingene med Danmark om denne sak for komitéen mente at den hverken var oppgitt eller foreldet. Spørsmål om ære og rett – heter det i rapporten – som verserer mellom suverene stater ekspederes ikke på en så summarisk måte som en privatmanns gjeld under loven om preskripsjon. Det finns ingen tidsfrist som berøver en nasjon retten til å forlange av en annen nasjon fyldestgjørelse for en åpenbar forurettelse. Komitéen foreslo derfor fremsatt forslag til følgende resolusjon: Presidenten anmodes om å ta under overveielse om det ikke var passende å innlede forhandlinger med Danmark om en rettfærdig og billig erstatning for de oppbrakte priser i 1779. Debatten i Representantenes hus gikk både for og imot forslaget, de som frarådet, begrunnet sitt standpunkt med at det måtte sies å være en altfor gammel sak å ta opp igjen – forslaget til resolusjon fra komitéen ble likevel vedtatt¹.

Dette vedtak fra Representantenes hus gav anledning til en innberetning fra den danske gesandt i U.S.A. Steen Bille til statsminister Krabbe Carisius (dateret Philadelphia 7/2 1838). Gesandten mente at konventionen av 1830 hadde avgjort alle eldre forhold når det gjaldt krav som statene hadde til hverandre – den ånd som den var avfattet i, vitnet om et slikt formål. Kravet var på dansk side aldri godkjent, og tilbudet som i sin tid var gjort etter Franklins innberetning, ble den gang uttrykkelig betegnet bare som en velvillighets-handling og ikke som nogen fyldestgjørende erstatning man følte seg pliktig å yte. Steen Bille pekte videre på at verdien av prisene var ikke kommet Danmark til gode, og de amerikanske presidenter som f.eks. Jefferson, som fungerte som statssekretær og senere var president

¹ Rapport fra komitéen for de utenlandske saker, fremlagt under forhandlingene i Representantenes hus, 12. jan. 1838 (etter gjengivelse i gesandt Steen Billes innberetning 1838), D.R.A.

i 8 år, hadde intet foretatt seg i sakens anledning. Halvhundre års næsten uavbrutte taushet fra den eksekutive makts side i U.S.A. synes å gi tilstrekkelig hjemmel for Danmark til uten fornermelse for U.S.A. å unnslå seg for å innlede nogen formelig diskusjon i så henseende.

Steen Bille foreslo som hensiktsmessig at statsministeren skulle nekte å ta opp en diskusjon om eldre krav med den begrunnelse at Hans Majestets verdighet ikke tillot annen forståelse av erstatnings-konvensjonens bestemmelser enn som en alminnelig og gjensidig renunciation til betryggelse av fred og god forståelse mellom begge nasjoner i fremtiden. Etter Steen Billes mening syntes det klart at komitéen ikke nærret nogen tanke om at kravet enten kunne eller burde settes i verk, men man følte seg besværet ved ansøkingen og ønsket å henskyte avgjørelsen under presidentens ansvar.

Spørsmålet om erstatningskravets gyldighet finner man at statssekretæren forela for U.S.A.'s tidligere minister i Danmark, nu gesandt i Berlin, Henry Wheaton. Han svarte i skrivelse 23/8 1843 at etter hans oppfatning var kravet foreldet etter så lang tid. Selv om det ble overlatt til en tredje makts voldgift, ville U.S.A. sikkert få et ugunstigt svar, især da dette krav ikke ble fremsatt ved forhandlingene i 1830. Han hadde den gang ingen instruksjoner i denne sak, og det ble aldri hentydet til den, kravene gjaldt bare konfiskasjon av amerikanske skip og eiendom av danske kryssere under krigen 1807/14. (I konventionen (art. 4) uttales tydelig at det gjelder krav som er oppstått i den siste sjøkrig under dansk flagg eller i stater under dansk scepter).

Wheaton gir i sitt svar en lang folkerettslig utredning av spørsmålet om Danmark-Norge gjorde rett ved å utlevere skipene til England. Konklusjonen er at de eneste tilfelle hvor en neutral makt har rett til å berøve kaperne deres bytte og gi det til den egentlige eier, er dersom kapringen har skjedd ved å krenke den neutrale makts territorium, eller hvis den ble utført ved hjelp av skip som ulovlig var blitt utrustet innenfor vedkommende neutrale makts område. Den danske regjering må

enten ha betraktet amerikanerne som lovlig krigførende eller som pirater der ikke kan kreve nogen rettigheter i en rettferdig krig. I første tilfelle var Danmark forpliktet til å vise begge parter en upartisk neutralitet, i siste tilfelle ville Danmarks opptreden ha fremkalt harme og krenket følelse, fordi det måtte anses som fiendtlig handling. I begge tilfelle ville Danmarks innblanding ved å gjøre inngrep i kaperens lovlige besittelse ha rettferdiggjort umiddelbare represalier, skjønt klokskap ville ha beveget U.S.A. til å avstå fra denne ytterlighet.

Det er verd å feste seg ved de kloke og sunne betraktninger Henry Wheaton til slutt gir uttrykk for, og hvor realistisk og forståelsesfullt han bedømmer den situasjon den danske regjering befant seg i under frihetskriegen – noget som nu så lang tid etter kunne skje lidenskapsløst og uten forutfattede meninger: Store innrømmelser må man gjøre m. h. t. meninger og omstendigheter i den tid frigivelsen av prisene foregikk. Danmarks politikk var den gang (som det alltid har vært senere) – heter det i utredningen – fredeligsinnet unntagen når landet ble tvunget ut av neutral stilling ved den sørgelige nødvendighet. Danmark hadde den gang grunn til å frykte Storbritannias makt og vrede – utgangen av kampen mellom de to krigførende var uviss, den vepnede neutralitet var ikke skapt. En kolonis opprør mot moderlandet ble betraktet som den mest avskyelige og unaturlige forbrytelse. Hadde den berømte statsmann som den gang ledet Danmark-Norges utenrikspolitikk, levet i våre dager, da slike revolusjoner har forekommet hyppigere, ville han uten tvil ha vist en mere riktig vurdering av reglene for internasjonal rettferdighet i slike saker.

Imidlertid hadde U.S.A.'s chargé d'affaires i København fått pålegg om å fremsette kravet for den danske regjering (skr. 31/5 1843), i henvendelsen heter det at den nordamerikanske regjering aldri hadde gitt sitt samtykke til å utslette dette krav. Ved forhandlingene om handelstraktat i 1826 var kravet riktig nok ikke nevnt, men i en tilleggskrivelse hadde daværende statssekretær Henry Clay gjort oppmerksom på at dette ikke måtte forståes som U.S.A. stilltiende oppgav kravet. Altså

måtte traktatens ordlyd ikke fortolkes som en oppgivelse, tvertimot var man fast besluttet på å vedbli med å forfølge kravene til de kunne bli endelig ordnet ved prinsipp for billighet og rettferdighet.

Som slutt på denne sak som vi har fulgt gjennom 65 år, kan nevnes at den atter ble brakt frem i Representantenes hus 22. mai 1844, idet man ville vite hva der var gjort for å oppnå erstatning av den danske stat for de tre skip som ble fratatt kaperen i Bergen 1779, dernæst om beløpet som Danmark hadde forpliktet seg til å betale (650.000 dollars) omfattet nevnte krav, hvis ikke så var tilfelle, om da ifølge ordlyden denne fordring var bortfalt. – Og dermed synes saken å ha forblitt, og tiden har senere lagt glemselens slør over den.

Ved å følge saken angående de frigitte amerikanske priser, må en uvilkårlig legge merke til A. P. Bernstorffs ærlige og vederheftige bestrebelse for å hevde en upartisk neutralitet fra Danmark-Norges side i en ømtålig mellomfolkelig situasjon. Her finner en et av flere eksempler på den overlegenhet han la for dagen i dansk utenriksledelse, og på diplomatisk evne til å unngå ytterligheter. Med ro og sindighet betraktet han og overveiet begivenheterne – traff så sine disposisjoner og holdt fast på sine beslutninger med urokkelig fasthet, slik som vi har sett det uttalt i de skrivelser som er omtalt foran.

Et springende punkt i den første fase av den konflikt som det her er gjort rede for, var den danske regjeringens bestemte forbud mot at amerikanerne nyttet fristatenes (kongressens) flagg på dansk-norsk sjøterritorium. En slik tillatelse kunne den danske regjering ikke gi uten derved også å anerkjenne de nordamerikanske fristater som selvstendige. En slik anerkjennelse av de opprørske kolonier ville uvegerlig føre til at Danmark kom i konflikt med England og få de alvorligste politiske og økonomiske følger for dobbeltmonarkiet.

A. P. Bernstorff viste seg slett ikke pro-engelsk, men følte trykket av det store ansvar om det skulle komme til brudd med

England. Det måtte man for enhver pris søke å unngå, og det greiet han også ved diplomatisk kløkt og sikker vurdering av den foreliggende situasjon. Man må dessuten være oppmerksom på at nettopp i den kritiske tid foregikk viktige forhandlinger med England om en handelstraktat, og det lyktes også Bernstorff å få istand overenskomsten av 4/7 1780.

Var skaden skjedd for amerikanerne, søkte regjeringen å gjøre den god igjen så langt det var mulig ved å vise kapermannskapene tilbørlig hjelpsomhet og hensynsfullhet, og den vek ikke tilbake for økonomisk offer for å bevare freden, noget også den amerikanske regjering syntes både da og senere å ha vært oppmerksom på og ha verdsatt. Amerikanerne har uten tvil høstet erfaring ved denne hendelse – såvidt vites førte de ikke senere i denne krig priser til norske havner da de visste at de derved ville bli berøvet sitt bytte.

Et lite tiltalende trekk finner en hos den utenriksledelse som avløste A. P. Bernstorff når den for å komme ut av vanskeligheten overfor U.S.A.'s regjering søkte å skyve skylden for den uheldige episode i Bergen over på den daværende utenriksminister – det falt da ulike lettere å kritisere enn å ta ansvaret i den aktuelle situasjon.

Som et bidrag til belysning av A. P. Bernstorffs diplomatiske evner og hederlige karakter kan denne episode tjene, samtidig som det som fulgte, hører med til historien om forbindelsen og mellomværendet som Danmark-Norge hadde med den vordende stormakt hinsides Atlanterhavet.

Summary.

The neutral countries of northern Europe were placed in a difficult position when the question arose of what their attitude should be towards the new state in North America which had declared its independence of Britain on the 4th July 1776. A. P. Bernstorff, the minister directing Danish-Norwegian foreign policy, was of the opinion that trade with the Americans should continue as before, but the Congressional flag should not be recognized, and the authorities should not permit the sale of prizes taken by

American privateers. – France, who in February 1778 entered into a league with the United States, undertook to watch over American interests among neutral powers. The Danish-Norwegian government tried for as long as possible to maintain friendly terms with the rebels without offending Britain; it therefore allowed American privateers to call at the ports of the two countries provided they did so under the French flag. The local authorities and military commanding officers were informed in accordance with this.

The Danish-Norwegian government found itself in a dilemma when three British prizes, captured by the American privateer frigate «Alliance» in September 1779, were brought in to Bergen. «Alliance» was commanded by Peter Landais, and belonged to a squadron in northern European waters commanded by John Paul Jones. As a result of pressure by the British ambassador in Copenhagen, the government felt compelled to release the three prizes with their cargo, since the American rebels were not recognized as a belligerent power, and the ships consequently could not be regarded as lawful prizes. The government also invoked a treaty of 1661 between Denmark-Norway and Britain, in which each contracting party pledged itself not to tolerate the other's enemies or rebels within its boundaries. The French consul in Bergen, who on the orders of the French government took the American seamen under his charge, was put to no little expense for their keep in Bergen, until they could at last be sent on to France in March 1780. The British consul in Bergen on demand refused to pay the expenses of the Americans, and this led to financial difficulties for the tradesmen of the town who had given credit; the Danish government therefore decided to pay these expenses in order to dispose of the matter and avoid further unpleasantness from the belligerent parties.

Benjamin Franklin, who during this period was in Paris as the representative of the United States, had in the meantime been informed of the Bergen episode, and asked Congress for further instructions as to his line of action in the matter. It was also the subject of an exchange of notes and conferences between Blome, the Danish ambassador in Paris, and the French foreign minister, de Vergennes. A. P. Bernstorff's correspondence with Blome shows how he tried to act on the principle that Denmark-Norway must appear as neutral as possible, and act with consideration towards both the belligerent powers, Britain and France; – he required of the United States that their ships should not display the Congressional flag in Danish-Norwegian territory, nor bring prizes to Danish-Norwegian ports. Nor could the government in Copen-

hagen negotiate directly with the United States, which it had not yet recognized as independent.

On the 22nd December 1779 Franklin sent a memorandum to the King of Denmark (with the French ambassador in Copenhagen as intermediary) in which he stresses the friendly feelings of the Americans towards Denmark-Norway, and expresses his disappointment at the way in which the privateer episode had been treated. He appeals to the King's sense of justice, and points out that Denmark has acted unwisely if she wishes to remain in future on friendly terms with the United States, which undoubtedly has a promising future before it. If it is no longer possible to return the prizes he demands that their value – about £ 50,000 – be made good. Bernstorff answered this complaint with a letter in his own hand on January 31st 1780; he here refers to Franklin in the most flattering terms, but leaves it to the Danish ambassador Blome to explain the government's view of the matter to Franklin. In a letter to Blome written at the same time Bernstorff instructs him, and directs him to explain to Franklin the difficult position of the Danish government in its policy towards the United States, which has not yet acquired the status of a free and independent state. This explanation, however, must not have the appearance of self-justification on the part of the Danish government. Blome is further to point out that in its West Indian possessions the government has favoured United States citizens. Blome had personal interviews with Franklin, who maintained that every sense of justice dictated that the owners of the privateers should be indemnified, a view also taken by Congress.

When it was judged that the war would end in victory for the United States, the Danish government sent *Kammerherre* Ernst Waltersdorf to Paris early in the year 1783 with a special commission to negotiate with Franklin, and *inter alia* broach the desirability of concluding a commercial treaty between Denmark-Norway and the United States. The Bergen episode still proved a stumbling-block, and Waltersdorf's mission was unsuccessful.

In the year 1787 the affair of the released prizes was brought up in Congress, which voted that the United States ambassador at Versailles should inform the Danish government that the claim for compensation still held good. In March 1788 Commodore Jones came to Copenhagen with a public commission to negotiate on this matter, but once again no result was achieved. In the autumn of the same year Thomas Jefferson, the United States envoy to France, tried to open negotiations with the Danish ambassador on the matter, but the French Revolution put an end to further

conference. The affair was now laid aside, until put before Congress in 1805 and the following year by Landais, and in 1820 by the heirs of the privateer partners. In a convention in 1830 between Denmark and the United States the contracting powers decided mutual claims dating from the war of 1807-14 without any mention of indemnification for the prizes released in 1779. In the late 1830's the families of the privateer crews again brought the matter up in Congress, which requested the president to make a claim of the Danish government; this was done, but the claim was rejected. The last time this matter is mentioned in the sources is on the 22nd May 1844, when it was revived in a question in the House of Representatives, without further consequences.
